

MAAK HET GROTE KLEIN

Lesgeven over de Holocaust

Hoe kun je leerlingen zich een voorstelling laten maken van Auschwitz, zonder hen te verpletteren onder de vreselijke feiten? Maak het grote klein, bleek de oplossing op het Christelijk Lyceum Veenendaal.

Ton van Toutert is docent geschiedenis aan het Christelijk Lyceum Veenendaal.

Rechts: Veronie van Essen op een ulofoto, 1941. Fotocollectie Van Eden-van Manen, Veenendaal, Geschiedenis van de Joodse Gemeenschap in Stichts en Gelders Veenendaal.

Op 27 januari 2015 was het exact zeventig jaar geleden dat het aller-grootste concentratie- en vernietigingskamp Auschwitz werd bevrijd door het Russische leger. Wat de Russen aantroffen, tart elke beschrijving: zo'n duizend onbegraven stoffelijke overschotten. En zo'n 7.500 tot 8.000 gevangenen, de meeste ernstig ziek. Uit voorzichtige schattingen werd duidelijk dat ongeveer 1,3 miljoen mensen naar Auschwitz werden gedeporteerd, waarvan de meerderheid Joden waren. Naar schatting werden 1,1 miljoen mensen in het kamp vermoord. De naam Auschwitz roept bij de meesten van ons beelden op: van het cynische opschrift boven de poort, *Arbeit macht Frei*, van sterk vermagerde gevangenen

in gestreepte kampkleding die je met holle ogen aankijken, van rokende schoorstenen en van stapels lijken. Aan beelden geen gebrek, maar tegelijkertijd wil je weggijken. Ten diepste blijft Auschwitz onbevattelijk. Auschwitz, een blik in de afgrond. Auschwitz, hét symbool van de nazimisdaden die begonnen met rassenwaan.

Hoe moet je als docent geschiedenis dergelijke harde, confronterende en ook massale feiten communiceren met jonge mensen? Hoe moeten zij zich een voorstelling maken van Auschwitz? 'Verpletter' je ze niet met deze harde historische werkelijkheid? Dat de boodschap overgebracht moet worden op een jonge generatie is onmiskenbaar, zeker in het licht van opnieuw opkomend antisemitisme. Maar hoe?

OUD-LEERLING

Dat was de vraag die ons als geschiedenisdocenten bezighield toen we vorig jaar met elkaar afspraken aandacht te besteden aan de herdenking van de zeventigjarige bevrijding van Auschwitz. Het advies van een

Linker pagina en hiernaast: Burgemeester Wouter Kolff en opperrabbijn Binyomin Jacobs onthullen de gedenksteen voor Veronie van Essen. Onder: De gedenksteen op het Christelijk Lyceum Veenendaal.

bevriende docent, Constant van de Heuvel, kenner van de lokale geschiedenis van Veenendaal, bood uitkomst. Hij liet ons weten dat een van onze oud-leerlingen, Veronie van Essen, was vermoord in Auschwitz. Het idee werd geboren om Veronie, onze leerling die slechts vijftien jaar oud mocht worden, te gedenken. Op die manier konden we heel persoonlijk de essentie van de Holocaust overbrengen, namelijk dat mensen van een zogenaamd 'ander ras' uit de maatschappij zijn gezet, en uiteindelijk vermoord. Een citaat van Abel Herzberg inspireerde ons. Abel Herzberg, die concentratiekamp Bergen-Belsen had overleefd, schreef ooit over de Holocaust: 'Er zijn geen zes miljoen Joden vermoord, er is één Jood vermoord en dat is zes miljoen keer gebeurd. Zodat je, als je werkelijk zou willen weten wat de Jodenvervolgung betekend heeft, zes miljoen biografieën zou moeten schrijven van deze zes miljoen enkelingen.' Al snel werd het idee geboren de bevrijding van Auschwitz te herdenken met het plaatsen van een gedenksteen op school ter ere van Veronie. Met haar, een

meisje van hun leeftijd, kunnen leerlingen zich identificeren, zodat de misdadige werkelijkheid van Auschwitz in zekere zin voorstelbaar wordt voor hen, en tevens een krachtige waarschuwing biedt: nooit meer Auschwitz. We maakten een dagprogramma waarin het onthullen van de gedenksteen centraal stond. In de weken daarvoor hadden de leerlingen al kennisgemaakt met de geschiedenis van Veronie van Essen, zodat ze in zekere zin vertrouwd met haar geworden waren. Opperrabbijn Binyomin Jacobs en burgemeester Wouter Kolff van Veenendaal waren bereid de gedenksteen te onthullen en spraken beiden heel persoonlijke woorden over Veronie en de gevaren van antisemitisme. Ook Shmuel Katz sprak, rabbijn te Amsterdam, oud-leerling van onze school en familie van Veronie. Hij toonde daarbij een zilveren servetring, de enige tastbare herinnering aan Veronie. Zo'n driehonderd leerlingen waren getuige van de plechtigheid en waren zichtbaar onder de indruk van de voordrachten. Daarna sprak Binyomin Jacobs het kaddisj uit en werd een minuut

stilte in acht genomen. In de uren voor de plechtigheid hadden de leerlingen Joodse oorlogs-overlevenden, met persoonlijke verhalen, ontvangen in de klas. En 's avonds stelden we de school open voor belangstellenden en werd een biografisch onderzoek gepresenteerd dat docent Elma ter Burg had gedaan naar Veronie van Essen. Daarnaast spraken verschillende sprekers over diverse onderwerpen gerelateerd aan de Holocaust, en verleenden leerlingen en docenten een bijdrage in muziek en theater. Door het grote klein te maken, door Veronie te gedenken, werd de waanzin van de Holocaust voor de leerlingen duidelijk, en het raakte hen zeer. ■